

اصول و فلسفه تعلیم و تربیت

مؤلف:

سیدجمال بارفدا عبدالله رمیمی

به روز رسانی شده (همراه با معلم اینترنتی)

www.Mahanportal.ir

سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران
کتابخانه‌های کمک آموزشی کارشناسی ارشد

شماره ۱۵۰۰

سید جمال بارخدا / عبدالله رحیمی
اصول و فلسفه تعلیم و تربیت / سید جمال بارخدا
مهر سیدجان، ۱۳۹۲
۱۹۶ ص: جدول، نمودار (آمادگی آزمون کارشناسی ارشد مجموعه علوم تربیتی ۱)

ISBN: 978-964-164-907-6

فهرست بر اساس اطلاعات فیا.
۱- چاپ اول
۲- آزمونهای و تمرینها
۳- دانشگاهها و مدارس عالی - ایران - آزمونها
سید جمال بارخدا
عنوان
I.B ۳۳۵۳ / ۱۸۱ الف ۶۴
۳۷۸/۱۶۶۱
رده بندی دیویی
۳۱۴
کتابخانه ایران

اصول و فلسفه تعلیم و تربیت

کتاب: ☒

سید جمال بارخدا / عبدالله رحیمی

مؤلف: ☒

مهر سیدجان

ناشر: ☒

اول / ۱۳۹۲

تاریخ: ☒

۲۰۰۰ نسخه

تیراژ: ☒

۱۸۰,۰۰۰ ریال

قیمت: ☒

ISBN: 978-964-164-907-6

شابک: ☒

تشرارات مهر سیدجان: خیابان ولیعصر، بالاتر از تقاطع منتهی، رویروی کتابخانه ملی بزرگ، جنب بانک
شماره: ۸۸۱۰۰۱۱۳-۴
ملی، پلاک ۲۰۵۰

کلیه حقوق مادی و معنوی این اثر متعلق به موسسه آموزش عالی است. هرگونه کپی برداری از این اثر بدون اجازه مجوز پیگردی دارد.
گونه اقتباس کپی برداری از این اثر بدون اجازه مجوز پیگردی دارد.

آیا آنانکه می‌دانند با آنانکه نمی‌دانند برابرنند؟ (قرآن کریم)

پس از آمدن پیامبر استایش به درگاه بی‌همتای احدیت و درود بر محمد مصطفی، عالی‌نمونه بشریت که در تاریخ دور تاریخ ما به فرمان‌های صمدیت از میان مردمی برخاست که خود بودند در پست‌ترین حد توحش و ضلال و بربریت و آنگاه با قوانین شامل‌خوش هم ایشان را راهبری نمود و رهانید از بدویت و استعانت جوییم از قرآن کریم، کتابی که هست جاودانه و بی‌نقص تا ابدیت.

کتابی که به دست دارید آخرین ویرایش از مجموعه کتب خودآموز مؤسسه آموزش عالی آزاد ماهان است که بر مبنای خلاصه درس و تأکید بر نکات مهم و کلیدی و پرسش‌های چهار گزینه‌ای جمع‌آوری شده است. در این ویرایش ضمن توجه کامل به آخرین تغییرات در سرفصل‌های تعریف شده جهت آزمون‌های ارشد تلاش گردیده است که مطالب از منابع مختلف معتبر و مورد تأکید طراحان ارشد با ذکر منابع معتبر به صورت پرسش‌های چهار گزینه‌ای با کلید و در صورت لزوم تشریح کامل ارائه گردد تا دانشجویان گرامی را از مراجعه به سایر منابع بی‌نیاز نماید.

لازم به ذکر است شرکت در آزمون‌های ماهان به درجانه آماری گسترده و در سطح کشور برگزار می‌گردد می‌تواند محک جدی برای عزیزان دانشجو باشد تا نقاط ضعف احتمالی خود را بیابند و با مرور مجدد مطالب این کتاب، آنها را برطرف سازند که تجربه سال‌های مختلف موکد این مسیر به عنوان مطمئن‌ترین راه برای موفقیت می‌باشد.

لازم به ذکر است از پورتال ماهان به آدرس www.mahanportal.ir می‌توانید خدمات پشتیبانی را دریافت دارید.

و نیز بر خود می‌بالیم که همه ساله میزان تطبیق مطالب این کتاب با سؤالات آزمون‌های ارشد- که از شاخصه‌های مهم ارزیابی کیفی این کتاب‌ها می‌باشد- ما را در محضر شما سربلند می‌نماید.

در خاتمه بر خود واجب می‌دانیم که از همه اساتید بزرگوار و دانش‌جویان ارجمند از سراسر کشور و حتی خارج از کشور و همه همکاران گرامی که با ارائه نقطه نظرات سازنده خود ما را در پربارتر کردن ویرایش این کتاب یاری نمودند سپاسگزاری نموده و به پاس تلاش‌های بی‌چشمداشت، این کتاب را به محضرشان تقدیم نماییم.

صفحه	عنوان
۵	بخش اول: آشنایی با فلسفه آموزش و پرورش
۶	فصل اول: مبانی فلسفه آموزش و پرورش
۱۱	فصل دوم: معرفی روش‌های ارزشیابی
۱۷	فصل سوم: نظریه‌های ارزشیابی آموزشی
۲۵	فصل چهارم: اصول آموزش و پرورش
۳۱	تست‌های تألیفی بخش اول
۳۷	پاسخنامه تست‌های تألیفی بخش اول
۴۳	بخش دوم: اصول تعلیم و تربیت
۷۹	تست‌های تألیفی بخش دوم
۹۳	پاسخنامه تست‌های تألیفی بخش دوم
۱۰۵	بخش سوم: فلاسفه
۱۲۸	تست‌های تألیفی بخش سوم
۱۳۶	پاسخنامه تست‌های تألیفی بخش سوم
۱۴۳	بخش چهارم: سوالات و پاسخنامه کنکورهای سراسری ۸۲ تا ۹۲

بخش اول

آشنایی با فلسفه آموزش و پرورش

عناوین اصلی

- ❖ فایده فلسفه
- ❖ معرفت و ارزش
- ❖ نظریه‌های تربیتی معاصر
- ❖ اصول آموزش و پرورش

فصل اول

فایده فلسفه

عناوین اصلی

- ❖ وجوه فلسفه
- ❖ مابعدالطبیعه معنی گرا و تربیت
- ❖ مابعدالطبیعه واقع گرا و تربیت
- ❖ مابعدالطبیعه عمل گرا و تربیت

فایده فلسفه

وجوه فلسفه: فیلسوفان درباره فلسفه تعریف واحدی که روشنگر موضوع باشد، در دست نیست؛ پس بهتر است فلسفه را فعالیتی در سه وجه یا به بیان دیگر، در سه صورتی (تجویزی) و تحلیلی در نظر آوریم.

فلسفه نظری: فلسفه نظری بر یک تفکر منسجم، منظم، درباره هر چیزی که وجود دارد، فلسفه نظری جستجویی است برای یافتن نظم و تمامیت (کل بودن) که در موارد جزئی یا تجارب خاص به کار نمی‌رود، بلکه کاربرد آن در همه معرفت و همه تجربه است. کوتاه سخن اینکه فلسفه نظری کوششی است که در جهت یافتن پیوستگی در تمام قلمرو اندیشه و تجربه.

فلسفه دستوری (تجویزی): فلسفه دستوری با تجزیه و درصدد تعیین معیارهایی به منظور ارزیابی ارزشها، داوری درباره کردار و شناخت قدر هنر است. این فلسفه مرادها را از بد، خوب، و ابواب و خطا، زیبا و زشت مورد بررسی قرار می‌دهد. در نظر مربی و فیلسوف دستوری، برخی اشکال رفتار ارزشمند و برخی دیگر حاشی نیستند. فیلسوف دستوری درصدد کشف اصولی است تا اشخاص بتوانند در این مورد که چه اعمال و صفاتی بپذیرند را دارند و چرا چنین هستند، تصمیم بگیرند.

فلسفه تحلیلی: این فلسفه توجه خود را بر کلمات و مفاهیم متمرکز می‌سازد. فیلسوف تحلیلی مفاهیمی مانند «علت»، «ذهن»، «آزادی دانش پژوهی» و «برابری در برخورداری از فرصت» را به منظور اسیابی معانی مختلف آنها در بافتهای گوناگون، مورد بررسی قرار می‌دهد. فیلسوف تحلیلی شکاک و محتاط است و به ساختن نظام‌های جدیدی راغب نیست.

نکته: امروزه رویکرد تحلیلی بر فلسفه آمریکایی و بریتانیایی مسلط است. در قاره اروپا، سنت فلسفه نظری رواج دارد.

نکته: یکی کردن یافته‌های جداگانه علم و ایجاد ارتباط میان مفاهیمی اساسی که در آن یافتن مستلزم آنها هستند، از راه فلسفه امکان‌پذیر است.

فلسفه آموزش و پرورش درست مانند فلسفه صوری که می‌کوشد واقعیت را از راه تدبیر منطقی به عمومی‌ترین و منظم‌ترین وجه به صورت یک کل دریابد، فلسفه آموزش و پرورش نیز درصدد است که آموزش و پرورش را در تعین اهداف و ادوات کند و آن را به واسطه مفاهیمی کلی که ما را در انتخاب هدف‌ها و سیاست‌های تربیتی راهبر خواهند بود، تعبیر و تفسیر کند.

فلسفه آموزش و پرورش تا آن حد به فلسفه عمومی یا صوری وابسته است که مسائل مربوط به تربیت و آموزش خاص فلسفی باشند، آن مسائل از این قرارند: (الف) ماهیت زندگی خوب که قصد آموزش و پرورش نیل بدان است (ب) ماهیت خود انسان (ج) ماهیت جامعه، زیرا آموزش و پرورش جریان اجتماعی است، (د) ماهیت واقعیت‌نمایی که همه معرفتها در پی آن هستند و قلمرو آن هستند. بنابراین فلسفه آموزش و پرورش علاوه بر موارد دیگر مشتمل است بر کاربرد فلسفه صوری در زمینه تربیت.

فلسفه آموزش و پرورش را هنگامی نظری می‌نامیم که در جستجوی طرح نظریه‌هایی درباره ماهیت انسان، جامعه و جهان باشد تا بتواند به واسطه آنها، داده‌های متعارض پژوهش تربیتی و علوم رفتاری را نظمی بدهد و تعبیر و تفسیر کند. فلسفه آموزش و پرورش

را وقتی دستوری می‌خوانیم که هدفهایی را که تربیت باید تعقیب کند و نیز وسایلی کلی را که در نیل بدانها باید به کار برد، معلوم کند. فلسفه آموزش و پرورش را وقتی تحلیلی می‌گوییم که روشنگر گفته‌های نظری و دستوری باشد.

نکته: ما بعدالطبیعه، عمدتاً عبارت است از قلمرو فلسفه نظری، موضوع اصلی مورد نظر در آن، ماهیت واقعیت نهایی است. ما بعدالطبیعه مفاهیمی را بررسی می‌کند که مصادیق آن را نمی‌توان اندازه گرفت.

نکته: در نظریه و عمل تربیتی، مابعدالطبیعه به بحث درباره مسایلی می‌پردازد که علم از پاسخ بدانها ناتوان مانده است.

عمده مابعدالطبیعه عبارتند از: «معنی‌گرایی»، «واقع‌گرایی» و «عملگرایی».

مابعدالطبیعه معنی‌گرا و تربیت: فیلسوف معنی‌گرا مدعی است که ماهیت واقعیت نهایی معنوی است نه جسمانی، ذهنی است نه مادی. هنگامی که پارامنیدوست، فیلسوف الیایی، گفت: «آنچه در اندیشه نیاید، نمی‌تواند واقعی باشد» و وقتی شوپنهاور اعلام است: «جهان تصور من است»، هر دو به بیان دید مابعدالطبیعی معنی‌گرا پرداخته بودند. فیلسوف معنی‌گرا وجود عالم مادی پیرامون ما - عالم مادی، ستارگان و شهرها را که از راه حواس خود با آنها آشنا می‌شویم - انکار نمی‌کند، ولی عقیده دارد که این اشیاء که در نظر ما واقعیت دارند، «در نهایت امر» واقعی نیستند. آنها مظاهر یک واقعیت غیر جهانی اساسی‌تری هستند.

در نظر معنی‌گرای معنوی، واقعیت نهایی، خدای سه‌گانه است. این واقعیت غیر از روح غیر متشخصی است که هگل مطرح می‌کند. معنی‌گرای معنوی اعتقاد دیگر معنی‌گرایان موافق است که انسان وجودی معنوی است که اراده آزاد خود را اعمال می‌کند و شخصاً مسئول اعمال خویش شناخته می‌شود. افلاطون روح انسان را مانند «روانی» می‌داند که از عرش اعلای «مثل» کامل و بیرونی ناشر شده است.

برکلی این نظر ارتدکسی معنی‌گرایان را می‌پذیرد و روح جاودانی و آفریده خداوند است تا سپس از طی دوران آزمایش بر روی زمین، از حیاتی ابدی بهره‌مند شود. بنا بر نظر کانت، انسان هم آزاد است و هم مجبور. آزاد از آن حیث که وی را روح بدانیم و مجبور در این مقیاس که او نیز وجودی جسمانی و تابع قوانین طبیعت است. در نظر معنی‌گرای پیرو هگل، انسان جزئی حیاتی از مطلق یا به اصطلاح، جرقه‌ای از روح جاودانی است که به هنگام گردوبار در آن جذب می‌شود.

معنی‌گرایان عقیده دارند که کودک جزئی از عالم معنوی است که در نهایت معنوی است. او دارای سرنوشت معنوی است که باید بر حسب استعدادهای بالقوه خویش آن را تحقق ببخشد. وقتیکه کودک تحصیل درباره عالم طبیعی می‌پردازد، نباید عالم مزبور را ماشین عظیمی بیندازد که بی‌جان و بی‌هدف در کار است، او باید جهان را واجد معنا و مقصود بداند.

معلم معنی‌گرا، مانند سقراط، ناظر بر زادن افکار است؛ افکاری که در نظر وی اصولی خارج از وجود دانش‌آموز نیستند، بلکه امکاناتی هستند در اندرون وی که نیاز به پروراندن دارند. نیز معنی‌گرایان معتقدند که تا سرحد امکان، سرشار از زیباترین خصایص نوع بشر است و بنابراین وجودی است سزاوار سرمشق قرار گرفتن.

نکته مهم: سقراط، افلاطون و کانت اعتقاد دارند که بهترین معرفت «برهان» از خود دانش‌آموز است نه تزریق شده به ذهن وی. نکته: بسیاری از معنی‌گرایان هواخواه فلسفه وفاداری هستند؛ زیرا در درازمدت دیدگاه اخلاقی و تربیتی بزرگتر از هر فرد یا کلی مهم‌تر از اجزاء خود می‌دانند.

معنای تربیت در نظر معنی‌گرایان: در این باره، تعریف بهتر از تعریف هرمان اچ. هورن می‌تواند بود: تربیت جریان ابدی مطابقت اعلای انسان با خداست به‌صورتی که در محیط فکری، عاطفی و ارادی او به ظهور رسیده باشد؛ انسان که در جهت جسمانی و ذهنی رشد یافته و فردی آزاد و آگاه است.

مابعدالطبیعه واقع‌گرا و تربیت: اصل اساس واقع‌گرایی فلسفی این است که ماده، واقعیت نهایی است. در زمان معنی‌گرایان، عمده آنها عبارتند از: «واقع‌گرایی عقلی» و «واقع‌گرایی طبیعی» یا «علمی».

۱- واقع‌گرایی عقلی: این سنت فلسفی را می‌توان به «واقع‌گرایی قدیمی» و «واقع‌گرایی دینی» تقسیم کرد. «واقع‌گرایی قدیمی» صاحب مدرسه که فلسفه رسمی کلیسای کاتولیک رومی است، نوع عمده واقع‌گرایی دینی است. هر دو مکتب یاد شده شانی از ارسطو، فیلسوف آتنی، در بردارند. درحالی که واقع‌گرایان قدیمی، مستقیماً به ارسطو روی آورده‌اند، صاحب مدرسه به‌طور غیرمستقیم از وی متأثر شده و فلسفه خود را بر مبنای مکتب سن‌توماس اکوینسی قرار داده‌اند.

نکته: اکوینی توانست با بهم پیوستن تعالیم ارسطو والهیات کلیسا، فلسفه مسیحی جدیدی را بیاورد که بعداً «تومیس» (فلسفه توماس) نام گرفت.

واقعگرایان قدیمی و دینی براین نکته توافق دارند که وجود جهان مادی، واقعی است و در بیرون از اذهان مشاهده‌کنندگان وجود دارد. با وجود این، پیروان سن‌توماس عقیده دارند که هم ماده و هم روح را خداوند آفریده است و هموست که به واسطه خردمندی و خیر اعلای خویش، عالمی مبتنی بر نظم و عقل ساخته است. همچنین پیروان سن‌توماس می‌گویند که انسان آمیزه‌ای است از ماده و معنی، از تن و روان که یک طبیعت را تشکیل داده‌اند.

۲- **واقعگرایی طبیعی و علمی:** سخنگویان عمده این رشته از واقعگرایی، عبارت بوده‌اند از: فرانسیست بیکن، جان لاک، دیوید هوم و جان استوارت میل. در قرن حاضر نیز رالف بارتن‌پری، آلفرد نورث وایتهد و برتراند راسل جزو این گروه به‌شمار می‌روند. در واقعگرایی طبیعی و علمی که هشری شکاک و تجربی دارد، اعتقاد براین است که فلسفه باید در پی تقلید از دقت و عینیت علم برآید. چون عالم پیرامون ما واقعی است، وظیفه علم است و نه فلسفه که به تفحص درباره خواص آن بپردازد. وظیفه فلسفه عبارت از این است که مفاهیم و یافته‌های علوم مختلف.

واقعگرایان طبیعی و علمی یا منکر قلمروی معنوی هستند یا اینکه معتقدند وجود آن را نمی‌توان به اثبات رساند و از لحاظ فلسفی نیز کم‌اهمیت است.

اغلب واقعگرایان علم را محرک و جبر اراده آزاد هستند و استدلال می‌کنند که چگونگی فرد در پی تأثیر محیط مادی و اجتماعی در ساخت تکوین و تکوین می‌شود و آنچه به‌صورت آزادی انتخاب جلوه می‌کند، در واقع، همان ایجاب علمی است. **ما بعدالطبیعه عملگرا و واقعیت:** فلسفه عملگرا در نظریه تغییر دائم خود به هراکلیتوس، فیلسوف پیش از سقراط، بازگشت دارد. سرآمدان فلسفه عملگرا در آمریکا عبارتند از: چارلز ساندرس پیرس، ویلیام جیمز و جان دیویی که از لحاظ روش و در نتیجه‌گیری‌های خود با هم تفاوت دارند. فلسفه عملگرای پیرس از فیزیک و ریاضیات و فلسفه دیویی از علم‌الاجتماع و زیست‌شناسی متأثر است. فلسفه جیمز جنبه تخصصی روان‌شناختی و حتی دینی دارد.

دیدگاه‌های اصلی فلسفه عملگرا عبارتند از: ۱- **واقعیت تغییر** ۲- **اعتقاد** ۳- **اینکه طبیعت انسان اساساً جنبه اجتماعی و زیستی دارد** ۳- **نسبت ارزشها و** ۴- **استفاده از هوش نقاد.**

عملگرایان عقیده دارند که عالم نه وابسته به تصور انسان و نه مستقل از آن. واقعیت عبارت است از «تعامل» میان وجود انسان و محیط او یا مجموع چیزهایی که «تجربه می‌کنیم». انسان در محیط او «همانگ» هستند و در برابر هر آن چه واقعی است، مسئولیت مساوی دارند.

عالم برای انسان فقط تا آن حد دارای معنی است که وی آن را تجربه کند. آنجا که انسان نتواند تجربه کند، در نظر او واقعی نخواهد بود. چون فلسفه عملگرا طبعاً انسان‌گرا است، از این شعار جانبداری می‌کند که «انسان مقایسه همه چیز است». ویلیام جیمز تأکید می‌کند که فرد تحصیلکرده حق دارد آفریننده واقعیت متعلق به خود باشد، در حالی که پیش از وی و دیویی اظهار می‌دارند که واقعیت به دست کارشناسان به‌ویژه دانشمندان، بهتر تعیین می‌شود.

عملگرا عقیده دارند که تغییر، اساس واقعیت است و ما نیز باید پیوسته آماده تغییر باشیم. کار ما باید بر این باشد که به عقیده عملگرا در داخل نظام تربیتی، انضباط نباید به‌طور کلی مغایر با رغبت‌های محسوس دانش‌آموزان باشد، بلکه امری به‌سبب آنان باشد. عملگرا عقیده دارند که چون واقعیت بر اثر تعامل شخص با محیط خود به‌وجود می‌آید، کودک باید به تحصیل درباره جهان بدانگونه که در وی تأثیر می‌گذارد، بپردازد. تربیت خود زندگی است نه آماده کردن برای زندگی.

نکته: عملگرا، برخلاف واقعگرا و معنی‌گرا عقیده دارند که طبیعت انسان اساساً قابل انعطاف و تغییر است. نکته: در نظر عملگرا، کودک موجود فعالی است که دائم سیر گرم بازسازی و تعبیر و تفسیر تجارت خویش است.